

תעודה

סיור עם שר הביטחון בחזית סיני –
21 באוקטובר 1973

תעודה

סיור עם שר הביטחון בחזית סיני – 21 באוקטובר 1973. אלוף שלמה גזית

מבוא¹

ב-21 באוקטובר 1973 בשעות הצהריים הייתה חזית הדרום במצב שונה לחלוטין מכפי שהיה מצבה בימים העגומים של תחילת המלחמה. ממשלת ישראל והפיקוד העליון של צה"ל שאפו להגיע להישגים נוספים על רקע הדיונים להפסקת אש. שלוש האוגדות של פיקוד הדרום (162 ו-143) צלחו את תעלת סואץ והתקדמו מערבה בניסיון לכתר את הארמייה השנייה והארמייה השלישית שצלחו מזרחה שבועיים קודם לכן. אוגדה 252, בפיקודו של אלוף קלמן מגן, נשארה במהלך היום בהגנה מול "מצנפת" ו"פרח 5615". המאמץ העיקרי של אוגדה 162, בפיקודו של אלוף אברהם אדן, היה לפרוץ מזרחה מ"מצילה" לאזור התעלה ולפתוח את פקק התנועה בציר "חבית" ליד פאיד. כמו כן היא נדרשה להשמיד בסיסים של טילי הגנה אווירית מצריים ולחסום את ציר "עשור". בשעות הבוקר יצאו כוחות האוגדה דרומה על ציר "חבית", ועל צירים נוספים מערבית לאגם המר, ונתקלו בהתנגדות ובהתקפות נגד מצריות. חטיבה 460 שהייתה כפופה לאוגדה, לאחר שנתקלה בהתנגדות עזה התקדמה במהלך היום דרומה עד "חבית 49". פניה של אוגדה 143, בפיקודו של אלוף (במיל') אריאל שרון, היו צפונה וכוחותיה היו בשתי גדות הסואץ. בשעות הבוקר המשיכו כוחותיה להתקדם באיטיות בחיץ החקלאי שממערב לתעלה, וניצלו

1 מבוא וביאור – בעז זלמנוביץ; עריכה לשונית – ספי שפר.

את כיבוש הרמפות המצריות לפגיעה בכוחות הארמייה השנייה שבגדה המזרחית. בשעות הבוקר הנחו המטכ"ל והפיקוד שהמאמץ העיקרי של האוגדה יהיה ממזרח לתעלה, לכיוון מתחם "מיסורי". שרון הביע מורת רוח כלפי הפיקוד, ובמהלך הזמן שעד ההתקפה ניסה לשנות את ההנחיה מול מפקד החזית, רב-אלוף (במיל') חיים בר-לב, ואלוף הפיקוד שמואל גונן (גורודיש).²

אלוף שלמה גזית (1926-2020), מחבר התעודה שלפנינו, התגייס ב-1944 לפלמ"ח ושימש לאחר הקמת המדינה בתפקידי פיקוד ומטה בצה"ל. בין 1964 ל-1967 היה רמ"ח מחקר באגף המודיעין, ובכלל זאת במלחמת ששת הימים. לאחר המלחמה עמד בראש היחידה לתיאום פעולות הממשלה בשטחים המוחזקים, במקביל לתפקידו כראש מחלקת ממשל צבאי וביטחון מרחבי במטכ"ל.³ בינואר 1973 קיבל גזית דרגת אלוף. במהלך מלחמת יום הכיפורים שימש כמתאם-על של מערך הדוברות וההסברה של צה"ל.⁴ בשנים 1974-1979 עמד בראש אגף המודיעין. גזית פרש מצה"ל בשנת 1981. ממהלך שירותו ניתן ללמוד על קרבתו למשה דיין. בין השאר, שימש ראש לשכתו (רל"ש) של דיין בעת שהיה ראש אג"ם ובתחילת כהונתו כרמטכ"ל (1953-1954), וכאמור עבד עמו בשטחים המוחזקים. ביום ראשון, 21 באוקטובר 1973, הצטרף גזית לסיורו של דיין בחזית הדרום. על פי גזית, היה זה הסיור היחיד אליו יצא במהלך ימי המלחמה.⁵ הוא תיעד את הסיור במסמך שהודפס ונשמר בארכיון המחלקה להיסטוריה: "סיור עם שר הביטחון בחזית סיני – 21.10.73". הסיור מתואר בספרו האוטוביוגרפי, "בצמתים מכריעים", אך לא כל הדברים שנכתבו בתעודה המקורית פורסמו בספר.⁶

2 אלחנן אורן, **תולדות מלחמת יום הכיפורים**, אמ"ץ-תוה"ד-המחלקה להיסטוריה, 2013, עמ' 446-443 ומפה 31. המפה מובאת בעמוד האחרון של מסמך זה (להלן: אורן, **מלחמת יום הכיפורים**).

3 שלמה גזית, **המקל והגזר: הממשל הצבאי ביהודה ובשומרון**, זמורה-ביתן, 1985.

4 ראו למשל: מטכ"ל-קצין חינוך ראשי, **התרשמות מהלכי רוח והטיפול בנושא**, 19 באוקטובר 1973. הקה"ר, תא"ל שאול גבעולי כתב (עמ' 4): "קווי ההסברה מתואמים עם אלוף גזית, מתאם פעולות ההסברה".

5 שלמה גזית, **בצמתים מכריעים - מהפלמ"ח עד לראשות אמ"ן**, ידיעות ספרים, 2016, עמ' 213.

6 שם, עמ' 213-215.

העניינים החשובים שנידונו במהלך הסיור, והמפגשים שהתקיימו לאורכו, מופיעים בספרו האוטוביוגרפי של דיין, "אבני דרך".⁷ בנוסף, רשימותיו של גזית - יחד עם יומנו של שלישי הצבאי של שר הביטחון, סא"ל אריה בראון - שימשו את חוקרי המלחמה.⁸ ברשימות שכתב בשעות אחר הצהריים של 21 באוקטובר הביא גזית את הדילמות וחילוקי הדעות לאן מועדות פני חזית הדרום באותו היום. אך גם את תיאורי הנוף, את אחורי הקלעים ואת האפיזודות האנושיות הקטנות והקטנוניות של המפקדים והמפקדות. בנוסף "מלחמת הגנרלים" - מאבקי הכוחות בין המפקדים הבכירים, על כל כיעורם, משתקפים בקטעי הדברים שרשם גזית, אשר הכיר באופן אישי את המעורבים ואת "אנשי חצרם".⁹

שר הביטחון משה דיין והרמטכ"ל דוד אלעזר בתצפית בארץ גושן.¹⁰

- 7 משה דיין, **אבני דרך: אוטוביוגרפיה**, עידנים ודביר, מהדורת ידיעות אחרונות, 1976, עמ' 658-660.
- 8 שמעון גולן, **מלחמה ביום הכיפורים**, מודן, מערכות והמחלקה להיסטוריה, 2013, עמ' 1107-1109, 1116-1112 (להלן: גולן, **מלחמה ביום הכיפורים**); **אריה בראון** (1997-1935) שימש במלחמה כשלישו הצבאי של שר הביטחון בדרגת סא"ל. ראו: אריה בראון, **משה דיין במלחמת יום הכיפורים**, ידיעות אחרונות, 1992, עמ' 221-222.
- 9 הבאנו את התעודה כלשונה, על סגנונה ועל שיבושיה הלשוניים. בכמה מהמקומות ציינו תיקון בתוך סוגריים מרובעים.
- 10 מקור ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון.

סיור עם שר הביטחון בחזית סיני 21.10.73

- 11.00 מכונת שר הביטחון מתקרבת לחצר הארמי"ם של שדה דב. אחור של שעה לעומת השעה שנקבעה מלכתחילה ליציאה. הסייסיים - עם מנועי המסוס כבר חמים - כבר רגילים לכך. זה קורה כל יום בדרך לשם ובדרך חזרה....
- 11.05 המראנו. עבורי זו סיסה ראשונה בג"ט קומנדו הזיגנוק שלו כלפי מעלה פנטסטי. שר הביטחון פורס עצמו על 2 כסאות, חולץ נעליו ומנסה לחסוף הנומה. איבי כנ"ל, אלא שהוא לא טורח לחלוץ ועליו הכבדות, מניחן ישר על הרפוד החדש של כסאות הג"ט. כן, הוא גם "אינסליגנט" מהחיל לקרוא את עתוני הערב.
- 11.30 נחחנו ברפידים. מסוק הבל ממתין. לידו אל"ם (מיל). עודד מסר, קצין קישור של מפקדת אֶאֶצֶאצֶא הפיקוד. במסוס יושבים 2 "טרמפיסטים" (כתב עם רשם קול וצלם עתונות) משה מסלק אותם מיד. הוא אינו רוצה שום בני לויה. וממריאים.
- 11.40 הכוון ישר מערבה, הסיסה נמוכה, מלחכת את פני הקרקע, 50 רגל בלבד ססים לאורך ציר הכביש, עמוס לעיפה רכב מובלתי - צבאי ואזרחי. הרכב האזרחי בוחק למרחקים בצבעיו הפנטסטיים - לבן, אדום, ירוק צהוב וכו'. האמנם לא נמצאה דרך לצבוע אותם בבוץ או משהו דומה? משה מעיין במפה. מרחוק, במערב, רואים מיתמרים מספר עמודי עשן, בודאי פגיעות של ח"א.

11:00 מכונית שר הבטחון מתקרבת לחצר האר"מים¹¹ של שדה דב. אחור של שעה לעומת השעה שנקבעה מלכתחילה ליציאה. הטייסים - עם מנועים כבר חמים - כבר רגילים לכך. זה קורה כל יום בדרך לשם ובדרך חזרה....

11:05 המראנו. עבורי זו טיסה ראשונה בג'ט קומנדר¹². הזינוק שלו כלפי מעלה פנטסטי.

שר הבטחון פורס עצמו על 2 כסאות, חולץ נעליו ומנסה לחטוף תנומה. איבי¹³ כנ"ל, אלא שהוא לא טורח לחלוץ נעליו הכבדות, מניחן ישר על הרפוד החדש של כסאות הג'ט. כן, הוא גם "אינטליגנט", מתחיל לקרוא את עתוני הערב.

11:30 נחתנו ברפידיס. מסוק הבל ממתין. לידו אל"מ (מיל). עודד מסר, קצין הקישור של מפקדת הפיקוד.¹⁴

11 **אר"ם** - אורח רם-מעלה, כיום מקובל הכינוי אח"ם - אדם חשוב מאוד (או אורח או אישיות).

12 מטוס ג'ט קומנדר - מטוס מנהלים בן 7-10 מושבים, שיוצר על ידי התעשייה האווירית והתבסס על תכנון של חברת Aero Commander למטוס סילוני בשם Jet Commander. התעשייה האווירית רכשה את הזכויות למטוס ב-1967, ובראשית שנות השבעים החל ייצורו והשימוש בו גם בחיל האוויר. נודע בכינוי "ווסטווינד".

13 **איבי** - כינויו של אריה בראון.

14 אל"ם (במיל) **עודד (אלכסנדר) מסר** (1922-2001) שימש במלחמה כקצין קישור של פיקוד הדרום לאוגדה 143. היה מפקד בפלמ"ח ובצה"ל. לאחר שפרש מהשירות היה, בין השאר, המפקח על הבנקים ומנכ"ל משרד העבודה.

במטוס¹⁵ יושבים שני "טרמפיסטים" (כתב עם רשם קול וצלם עתונות). משה מסלק אותם מייד. הוא אינו רוצה שום בני לויה. וממריאים.

11:40 הכוון ישר מערבה, הטיסה נמוכה, מלחכת את פני הקרקע, 50 רגל בלבד. טסים לאורך ציר הכביש, עמוס לעיפה רכב תובלתי – צבאי ואזרחי. הרכב האזרחי בוחק למרחקים בצבעיו הפנטסטיים – לבן, אדום, ירוק, צהוב וכו'.¹⁶ האמנם לא נמצאה דרך לצבוע אותם בבז' או משהו דומה? משה מעיין במפה.

מרחוק, במערב, רואים מיתמרים עמודי עשן, בודאי פגיעות של ח"א.

11:55 מתחילים לראות את האגם המר. נכנסנו אל תחומי אזור הלחימה. כל השטח זרוע שלדי טנקים, רכב, ציוד נטוש.

11:58 אנו מעל ראש הגשר. חוצים מים בקצה הצפוני של האגם המר, כמה מאות מטרים מדרום ל-3 הגשרים אשר נראים על התעלה, 2 דרומיים, זה ליד זה, והשלישי צפונה יותר בריחוק של כמה מאות מטרים.¹⁷ הטיסה מעל למים אף היא נמוך, נמוך.

12:00 שוב מעל ליבשה אנו באפריקה.

הכל ירוק ומעובד. דקליות לאין ספור בתוך שטחי שלחין יפים ואינטנסיביים. אנו ממשיכים לטוס נמוך, המסוק עושה קצת תמרוני התחמקות, שלא להסתכן שלא לצורך. מחנה צבאי נטוש והרוס.

12:03 ממשיכים לאורך הכביש מערבה ואח"כ, לאורך הכביש צפונית מערבית. השטח עמוס רכב שלנו, רק"מ שלם והרוס, שלנו ושלהם. האנדרלמוסיה נוראית. קשה להאמין שמישהו מתמצא ושולט בכל אי-הסדר הזה.

15 כך במקור, הכוונה למסוק.

16 על פי מה"ד-היסטוריה, **מלחמת יוה"כ – נתונים מספריים**, 30 ביוני 1978, עמ' 103 – גויסו 8,040 משאיות, ובמסגרת משק לשעת חירום (מל"ח) גויסו 2,600 כלי רכב נוספים.

17 **ראש הגשר** – כינוי לשטח הנתפס מעבר למכשול מים טבעי או מלאכותי בשלב הראשון של ההתקפה. הכוונה כאן למרחב שבו צלחה אוגדה 143 את תעלת סואץ, ואחריה שתי האוגדות הנוספות. גזית תיאר את מערך הגשרים שפרס צה"ל על התעלה.

12:05 מספר נגמ"שים וג'יפים כמקבץ בשטח מדברי חשוף לגמרי - החפ"ק של אוגדת אריק.¹⁸ נר עשן אדום ונוחתים.

אריק מבקש להתבודד עם משה ללא שאר קציני מטהו. רק אברשה¹⁹ מצטרף יותר מאוחר -

א. מערער על החלטת גורדיש²⁰ לעלות ב־14:00 עם חט' משורינת על מיסורי וצפונה.²¹ לטענתו, יתכן וניתן לקחת, אבל תוך שחיקה נוראית.

ב. מציע אלטרנטיבות להתקדם צפונה ממערב לתעלה, לעבור את החיץ החקלאי ולחסום הציר קאהיר-איסמעליה.

ג. רוגז על הוראות גורדיש האוסרות עליו להתקדם בכל כיוון שהוא.

18 אריק - אלוף (במיל') אריאל (אריק) שרון (1928-2014), שימש במלחמת יום הכיפורים מפקד אוגדה 143. **חפ"ק** - חבורת פיקוד קדמית; החפ"ק מוקם מערבית לראש הגשר. ראו: אורן, **מלחמת יום הכיפורים**, מפה 31.

19 אברשה - אלוף אברהם טמיר (1922-2010), שימש באוקטובר 1973 כעוזר ראש אג"ם לתכנון בדרגת תת־אלוף. הצטרף לחפ"ק שרון במהלך המלחמה.

20 גורדיש - שמואל גונן (גורודיש) (1930-1991), אלוף פיקוד הדרום במלחמת יום הכיפורים, החליף את שרון בתפקיד ביולי 1973.

21 מתחם "מיסורי" - שם הצופן לשטח מצפון־מזרח לאגם המר הגדול ומצפון ל"חוה הסינית". המתחם, שהשתרע על שטח שאורכו כ־7 ק"מ ורוחבו כ־3 ק"מ, שימש את הדרג העורפי של ראש הגשר של דיוויזיה 16 המצרית באגף הדרומי של הארמייה השנייה. התקפת אוגדה 143 לעברו ב־9 באוקטובר נכשלה, וממנו יצאו חטיבות הטנקים של דיוויזיה 21 להתקפה המצרית ב־14 באוקטובר. ב־21 באוקטובר הטילה אוגדה 143 את חטיבה 600 להתקפות שנועדו להרחיב את פרוזדור הצליחה צפונה. חטיבה 600 נפגעה קשות בהתקפות אלה; ראו: איתן הבר, זאב שיף ודני אשר, **המלחמה**, עם ישראל משכל, 2013, עמ' 235 (להלן: הבר, שיף, אשר, **המלחמה**). עוד על הלחימה ב"מיסורי" ב־21 באוקטובר, המחלוקת בזמן אמת על התוכנית והוויכוחים שנמשכו בשנים שלאחר המלחמה, ראו: עמירם אזוב, **הכרעה**, כנרת, זמורה, ביתן, 2020, עמ' 64-109; מנחם בן שלום, **השעות - יומן מלחמה**, הוצאת המחבר, 2019, עמ' 875-1110; יעקב (ג'קי) אבן ושמחה מעוז, **בנקודת הכובד**, מודן ומערכות, 2012, עמ' 257-264.

12:30 במסוק נוחתים יגאל אלון,²² חיים ברלב,²³ אשר לוי²⁴ וכמובן בוננו.²⁵ הולכים לקבל תדרוך מאריק.

- בינתיים מגיע עוזי יאירי²⁶ ומשה הולך לשמוע מה בפיו. עוזי בלתי מגולח, עייף, עיניים אדומות.

- מסופק - בתשובה למשה - אם יוכלו לחצות את החיץ החקלאי. זו פעולה קשה ומהא כנראה כרוכה באבידות כבדות.

- ברלב מצטרף, עוזי מסביר אותו דבר ומשווה הפעולה לתקיפת מערך הנ"ט על ציר "טרטור" בלילה השני של הצליחה "אנחנו לא כבשנו את החווה הסינית".²⁷

משה מתבודד עם ברלב לשיחה.

22 אלוף (במיל") **יגאל אלון** (1918-1980), שימש כסגן ראש הממשלה ושר החינוך החל ב-1969.

23 רב-אלוף (במיל") **חיים ברלב** (1924-1994), הרמטכ"ל השמיני וקודמו של דוד אלעזר בתפקיד. ב-1973 כיהן כשר המסחר והתעשייה בממשלת גולדה מאיר. גויס לסייע בתחילה לחזית הצפון, וב-10 באוקטובר מונה למפקד חזית הדרום, מעל לאלוף הפיקוד.

24 תא"ל (במיל") **אשר לוי** (1926-2022) התגייס לפלמ"ח ב-1944 ושימש לאחר הקמת המדינה בתפקידי פיקוד ומטה רבים. פרש מצה"ל ב-1970, לאחר שמילא את תפקיד רמ"ט פיקוד הדרום. במלחמת יום הכיפורים שימש בתחילה סגן נוסף למפקד אוגדה 252, וכשבע לאחר פתיחת המלחמה עבר לשמש רמ"ט פיקוד הדרום.

25 **בוננו** - לא הצלחנו למצוא במי מדובר.

26 אל"ם **עוזי יאירי** (1936-1975), מפקד חטיבת הצנחנים הסדירה 35 מ-1972. דיין תיאר את המפגש כך: "ידעתי שבפעולתו בציר טרטור היו לו אבדות רבות. אבל לא ציפיתי שאראה אותו מדוכדך כל כך. פניו שחורים ועצובים; ועיניו לא רק דלוקות מחוסר שינה, אלא גרוע מזה - כבויים". דיין, **אבני דרך**, עמ' 658-659.

27 הכוונה לקרב החטיבה, בעיקר גדוד 890, במתחם שכונה "החווה הסינית". לאחר שקרבות חטיבה 14, שהתנהלו במרחב ונועדו לפתוח את ציר "טרטור" שהולך לראש הגשר, לא הסירו את האיום, נכנס גדוד 890 לחלק הדרומי של המתחם בליל 16-17 באוקטובר. על הקרב ראו, למשל: אורן, **מלחמת יום הכיפורים**, עמ' 371-373; יואב גלבר, **לחימת גדוד 890 במלחמת יום הכיפורים**, מערכות, 2016; עמירם אזוב, **הצליחה**, דביר, 2011, עמ' 200-229; דיין, **אבני דרך**, עמ' 659. יאירי היה ראש לשכתו של ברלב בהיותו רמטכ"ל.

בשיחות עם החבר'ה (אברשה, ציצ, ²⁸ אשר לוי, סיקו, ²⁹ רון בן-ישי³⁰) לשלמה³¹:

- א. מזועזעים ממה שנקרא א' ב' או מלחמת הקליקות.³²
- ב. סובלים מהעדר הנהגה מלחמתית ברורה וחד משמעית.
- ג. בזבוז זמן משווע על דיונים קולקטיביים בפיקוד, אשר בסופו של דבר לא מסכמים דבר, כי צריך לתאם עם רמטכ"ל בנפרד ושרהב"ט בנפרד ואח"כ הכל מתחיל מחדש.
- בשיחה של שלמה עם אריק - הרגשתו שאין לו עם מי לדבר, איש לא שומע לו או מתחשב במה שהוא אומר. היחיד שמגיע אליו לבקור ואתו אפשר לדבר זה משה.
- בוננו מחלק סוכריות לכל הנוכחים. אוסף גלויות ד"ש למשפחות ורשימת טלפונים להודעות בבית.

13:00 מגיעה התראה בדבר אפשרות של תקיפה מן האויר על החפ"ק (בבוקר איתה [היתה] תקיפה של מיגים והם הפילו 3 מיגים ואף תפסו את אחד הטייסים המצריים שצנח).
משה עדיין מתבודד עם ברלב.

13:15 ממריאים אל ברן.³³ התכנית לטוס לחטיבה של גבי³⁴ על הציר לכברית לאורך הגדה המערבית של האגם המר, אך המצב הצבאי אינו מאפשר זאת.

28 **ציץ' - אלוף** (במיל') שלמה להט (1927-2014), פרש מצה"ל ב-1972 לאחר תפקיד ראש אגף כוח האדם.

29 **סיקו - פנחס זוסמן** (1927-2002) התגייס ב-1946 לפלמ"ח ושימש במהלך מלחמת העצמאות ולאחריה בתפקידי פיקוד בשירות סדיר ובמילואים. למד כלכלה חקלאית ולימד בפקולטה לחקלאות ברחובות. במלחמת יום הכיפורים שימש מפקד החפ"ק של שרון. ראו: יוסף ארגמן, **חיזור היה הלילה: גרסת סיקו**, משכל, 2002.

30 **רון בן ישי** (1943-) עיתונאי. באוקטובר 1973 היה כתב הטלוויזיה הישראלית באירופה, ושב לישראל לסקר את המלחמה.

31 **שלמה - הכוונה לשלמה גזית** עצמו.

32 במקום אחר [שעה 16:00] מופיע "הי' בי" - היהודים ביהודים. יתכן שכאן גזית מרמז למאבק בין אריק ובין ברן.

33 **ברן - אלוף אברהם אדן** (1926-2012), מפקד גיסות השריון ואוגדה 162. על תיאור המלחמה מזוויתו האישית, ראו: אברהם אדן (ברן), **על שתי גדודות הסואץ**, עידנים מהדורת ידיעות אחרונות, 1979.

34 **החטיבה של גבי - חטיבה 460** (בית הספר לפיקוד של חיל השריון) בפיקודו של אל"ם גבריאל (גבי) עמיר (1934-2005).

13:20 מגיע לרכס. עשן ירוק ונוחתים ליד החפ"ק של ברן. החפ"ק ממוקם בשטח בסיס טילי נ"מ אס. אי. 3 שננטש ונשאר בחלקו שלם לגמרי (המכ"מ והמחשב).³⁵

ברן בתוך נגמ"ש הפיקוד משקיף לעבר המילים³⁶ שלפני האגם המר. רגוע, אך יש התקדמות קטנה ביותר, העקרון – להתקדם לאט לאט אבל בטוח, לא לסכן טנקים ואנשים, במיוחד כל עוד לא חוסלו סופית סוללות הטילים. שמואל כסלו – יועץ אוירי.³⁷

אלחנן אורן – הסטוריון אוגדתי.³⁸

ההתנהגות של משה קצת מלאכותית יותר, מחייך, משמיע בדיחות, פחות חפשי וכנה מאשר אצל אריק.

- מבקש קפה שחור – "כמו שיודעים להכין רק במסעדה הזו".
- פותחים קופסאות שמורים אך משה מסתפק במלפפון חמוץ ותו לא.
- טנק אחד עדיין מעכב את המשך התקדמות חט' גבי.

14:30 שלום לברן, מספר אוטוגרפים³⁹ לחיילים, וחוזרים למסוק, בדרך לחפ"ק בפקודה [הפיקוד].

14:43 חזרה באסיה.

ממש לידנו כ-100 מ' נשמע פצוץ גדול מימין, ולאחריו להבת ענק. משה – אני חושב שזה מטוס שנפל. אילו זו היתה ארטילריה, יש תמיד יותר פגזים. (לאחר מכן מסתבר שכנראה שמטוס שחרר מיכלי דלק נתיקים).

35 מיקום החפ"ק מערבית לאגם המר הגדול, ראו: אורן, **מלחמת יום הכיפורים**, מפה 31.

36 במסמך המקורי מופיע כך. ניתן להניח שהכוונה ל"טילים"; כלומר, בסיסי טילי ההגנה האווירית שהיו ממוקמים ברובם על תוואי בולט ושולט בשטח.

37 סא"ל (במיל") **שמואל כסלו** – טייס חיל האוויר. בתפקידו האחרון בשירות הקבע היה מפקד בסיס לוד (1969-1971), ולאחריו מונה למנהל שדה התעופה לוד. במהלך המלחמה שימש היועץ האווירי למפקד אוגדה 162.

38 סא"ל (במיל") ד"ר **אלחנן אורן** (1944-2007) היה ראש צוות ההיסטוריה באוגדה 162 במהלך המלחמה. בשנים שלאחריה שימש חוקר במחלקה להיסטוריה בצה"ל, ובין היתר כתב את המחקר הכולל על המלחמה – "תולדות מלחמת יום הכיפורים".

39 דיין מחלק חתימות.

15:50 נוחתים במסלול שליד או חטובה [אום חשיבה].⁴⁰

מחכה לנו מכונית ונוסעים לחפ"ק הפיקודי.

15:55 שטח החפ"ק עמוס ומגובב רכב. מטרה נפלאה לתקיפה מן האויר. החמ"ל עצמו בלתי אפשרי, עמוס בכתבים, צלמים, עורכי עיתונים. רעש והמולה, איש לא שומע את רעהו.

במקום שוב מוצאים את יגאל אלון ונחום סריג [שריג]. הוא בא על מנת להיפגש עם בנו ולהודיע לו כי הבן השני נפל בקרב.⁴¹

16:00 משה מבקש להתבודד. נכנסים לחדר האוכל.

שיחת נפש במסגרת ה'י' בי.⁴² משתתפים רק משה, דדו,⁴³ בר-לב, גורודיש. איבי היחיד שנשאר בפנים כרשם, כל היתר מגורשים כולל עוזר ויצמן,⁴⁴ אהרליה⁴⁵ ושלמה.⁴⁶

- בחדר סמוך מרכלים ומצבטים.

⁴⁰ **אום חשיבה** - רכס אום חשיבה (גובה מרבי 723 מ') במרחק כ-35 ק"מ ממזרח לתעלת סואץ, מצפון למבוא המערבי של מעבר הגידי. בשל מקומו וגובהו הוקמו בו בסיס המודיעין שכונה "בבל", מתקני שליטה אווירית, קשר, נ"מ וכן מוצב הפיקוד הקדמי של פיקוד הדרום, שכונה "דבלה". במהלך המלחמה היה זה המקום שממנו פיקדו אלוף הפיקוד, ובהמשך גם מפקד החזית, על הלחימה בחזית התעלה. ראו: הבר, שיף ואשר, **המלחמה**, עמ' 38.

³⁹ אל"ם (במיל) **נחום שריג** היה מפקד חטיבת הנגב במלחמת העצמאות. במהלך קרבות הבלימה ברמת הגולן, ב-10 באוקטובר 1973, נפל בנו רס"ן (במיל) יוסף שריג, מ"פ בגדוד 39 של חטיבה 188. על גילוי אומץ לב, קור רוח, כושר מנהיגות ודבקות במשימה בעת הלחימה הוענק לו עיטור המופת. בן אחר של נחום שריג, אל"ם רן שריג, פיקד על חטיבה 179 במהלך המלחמה ואף נפצע. הבן שעל מנת לבשר לו על מות אחיו ירד שריג דרומה, לחם כמ"מ בחטיבה 460 במסגרת אוגדה 162. כך תיאר זאת אדן בספרו, עמ' 262: "התקשרתי אל גבי ושאלתיו באם יוכל לוותר על הקצין הצעיר. הוא השיב כי הוא מבין את פשר הבקשה. הצעיר נשלף מהטנק ונשלח בג'יפ אלי. ירדתי מנגמ"ש הפיקוד, שוחחתי עם הסגן הצעיר, הסברתי לו את המצב. ופקדתי עליו לנסוע לביתו - היה זה רגע קשה, בראש ובראשונה לסגן הצעיר, שלפתע מוציאים אותו מתוך הטנק הנמצא במגע אש עם האויב ומזעיקים אותו אל מפקד האוגדה. אינני יודע מה חשב בהיותו בדרך. וכאשר ירדתי לקראתו מנגמ"ש הפיקוד והולכתיו הצידה, הוא נראה לי רזה, סחוט ועייף, אך זיהיתי מייד את תווי הפנים של שבט שריג. נזכרתי בנחום כמו שראיתי בשעות הקשות של הנגב הנצור. מה בדיוק נחבא לו לבו אינני יודע. חשתי שאל לי לדבר אתו סחור סחור וסיפרתי לו בפשטות ששניים מאחיו פצועים ואחד האחים נפל. הוא נשך את שפתיו ולא הוציא הגה. שלחתי במסוק אל אביו שהמתין לו באום חשיבה".

⁴² **ה'י' בי** - "מלחמות היהודים ביהודים", כינוי למלחמות המפקדים בפיקוד הדרום.

⁴³ **דדו** - רב-אלוף דוד אלעזר (דדו) (1925-1976), הרמטכ"ל בזמן המלחמה.

⁴⁴ **עוזר ויצמן** [כך במקור] - אלוף (במיל) עזר ויצמן (1924-2005), בתפקידו האחרון שימש ראש אג"ם עד 1969. במלחמה שימש עוזר מיוחד לרמטכ"ל.

יהודה אילן⁴⁷ (ק' חנוך הפיקודי) מספר:

א. ספורי אריק – אריק נטול כל רסן. בלתי ממושמע לחלוטין. בחפ"ק ניהלו עמו שיחה באלחוט, ברמקול, שכל העתונאים ישמעו את סרבנותו (שכולם ישמעו ויכירוהו היטב). הוא מערער על כל פקודה ומסרב למלא אחר פקודות.

ב. לגבי עשית-סדר בטיפול הכתבים. עמדתו – אני כאן במדים, אם תחליט שלא יהיה אף כתב בחפ"ק – אבצע זאת ללא ערעור. עד כה, היו הנחיות הפוכות.⁴⁸ בינתיים מנסה להסדיר ראיון לרמטכ"ל, בתום שיחת הנפש.

ג. על אברשקה אהרונסון – לדבריו, הוא זה שהשפיע ולחץ על יגאל אלון להדיחו לפני שהפרשה שלו תצא החוצה. תפס אותו כמעורב בגניבות, שקרים וכו'.⁴⁹

16:50 יוצאים חזרה למנחת.

במכונית מספר משה, כי אצל אריק, כאשר התייחד עם חיים ברלב, שאל את חיים האם יש לו טענות והערות לדרך ניהולו את המלחמה.

- חיים טען שיש לו "בעיה", אבל עם הרמטכ"ל.
- כל עוד הלך רע, הרמטכ"ל לא נדנד ולא התערב, עכשיו משהשתפר, הוא מבלבל בלי סוף את המוח ומפריע לעבוד.⁵⁰
- שקוליו של דדו גרועים ולא רציניים, לדעת משה.

43 **אהרליה** – אלוף (במיל') אהרון יריב (1920-1994), שימש ראש אמ"ן משנת 1964 עד 1972. במלחמה שימש עוזר מיוחד לרמטכ"ל, ולאחר מכן עמד בראש צוות המשא ומתן עם המצרים בקילומטר ה-101 לייצוב הפסקת האש.

44 הכוונה כנראה לשלמה גזית עצמו.

47 רס"ן (במיל') **יהודה אילן** (1924-1996) שימש קצין חינוך פיקודי במהלך המלחמה. אילון היה באותה תקופה ראש מרכז ההסברה (הלאומי).

48 כאמור, גזית שימש דובר-על ואחראי על ההסברה במהלך המלחמה.

49 **אברשקה אהרונסון** – גזית תיאר כאן אירוע שלא היה קשור למלחמה, אלא לפוליטיקה הפנימית בתוך מפלגת המערך. אהרונסון תואר בעיתונות בקיץ 1973 כמי שהיה מעורב בפרשת "ריגול מפלגתית", שבה נכרכו שמותיהם של יגאל אלון, פנחס ספיר ודיין. זאת בעת שכיהן כמנהל מחוז מרכז של משרד ההסברה. לא הצלחנו לברר מדוע עסקו בכך גזית ואילן במהלך המלחמה. ראו: "אברשקה אהרונסון מכחיש ריגול פוליטי", **דבר**, 13 ביולי 1973; **דברי ימי הכנסת**, הישיבה הארבע מאות וארבעים וחמש של הכנסת השביעית, 4 ביולי 1973.

50 גם, בדיוק אותן מילים כמו בתעודה, על פי בראון אמר דיין: "הוא מבלבל בלי סוף את המוח ומפריע לעבוד". בראון, **משה דיין**, עמ' 221.

17:00 ממריאים במסוק לרפידים.

17:15 הגענו לרפידים. ליד מטוס הג'ט קומנדר ממתין שפר, טייס שחק שהופל בקרב אוירי מעבר לתעלה. הוא החל לנוע מזרחה לכוון התעלה, לפתע ראה טנקים באים. הם פתחו עליו באש, אך משהרים ידיו אספו אותו והוא הועבר במסוק לרפידים.⁵¹

בסה"כ לא נפגע קשות, האגן ורגל אחת קצת כואבים. הוא חוזר עמנו במטוס ללוד.

משה שואל שאלות - מה קרה, איך הופל, מה עבר עליו. מציע לו להתפרקד על כורסאות המטוס, ואח"כ מתארגן הוא עצמו למנוחה.

- איבי מסכן, הפסיד את אפשרות ההתפרקדות והשינה הנוחה בשל שפר הטייס.

17:40 נוחתים בלוד, והביתה למשרד.

51 הטייס יהושע (שוקי) שפר מטייסת 101 (מיראז').

מפה - הפריצה למרחב גושן, 21-22 באוקטובר⁵²

52 מקור: אורן, תולדות מלחמת יום הכיפורים.